

Тарылгага белеткелдин хүн демдег лели

УЛУГ-ХЕМДЕН МЕДЭЭЛЕР

Механизатор кадрларны белеткээр

Курстун өөредилге программасын чыксы хову ажылы өгөлдөр бетинде, апрель бирге чедир доозар кылдыр тургускан. Д. ШОЙДАР.

Канчаар бодан турарыл?

Колхозтарнын болгаш совхозтарнын нога тарып өстүрер бригадалары болгаш аэроплан шадла-да тургустунган, мынчагыш нога шөлдери өдөшкүндө, парниктерин дерип кылдыр дээр чикетип бүтү-де белеткел амылдары ам чоруткунган турар ужу-дур.

Бо талазы-биле амыл «Чолу-раа» колхозта мынчага чедир шип-шимөө чок. Нога шөлүдө өдө-дө төктүмөө, парниктерин чар-чакы бөзүн аштаткы-маан.

Нога тарылганын үзөгөргү чорудар дугайында негелдени күдөсидирин агроном ш Нары-ков, комсомол организационный секретары ш Сирюнов-оол олар болгаш колхозтун өскө-дөө узу-дукчулары канчаар бодан турар-лар ирги? Д. АРЖЫ.

Мурнакчы

одуругга турар дээш

«Улуг-Хая» совхозтун механизатору Тумат Тургун-оол ам 10 чыл дургуунда трактор башка-рып келген.

Бо хоочун трактористиян пия-тинин амыл-агынынга кирип келген кыш-ажылы салымшык-ны кайгамчы уулу. Бодунун эки ажылы дээш колхозка-дээ, а оон соонда совхозка-дээ ол үргүчү мактадып, шагналып келген. Оон амы республиканын Хүндүлел самбырамынга база кирген.

Эш Тургун-оол амы үдө та-рылга шөлдүн чечимчиликте-зинге өдөк сөөртүп турар. Каш-да хүнери иштинде 500 ажыг тон-да өдөкти шөлдөрдө ол сөөртүп турар.

Хүлээлгени күүседир дээш

Каш-Хем районда Ленин аттыг колхозтун тараажылары, усть-ла-бинчилерин кийгырын таныш-каш, бо чылдын Төрөн эвес та-рааны белеткери хүлээлгени. Ол чик эвес сөөртүнгөн чедирин-киниг күүседир организастыг болгаш кызыл күш-ажылдан хамаарырын колхозчулар эки биляр.

Септелгеде звено

Часык хову ажылынын өгөлдөр хүнери чокушунан түдүм-на, анда белеткел бүтү чөрдө улам калбарып турар. Жланов аттыг колхозтун У. Ховалыг улуур-ка звенозу сөөлгү хүнерде 9 сөөлканы, тракторун 5 анды-нын, 58 илирини немей септел дооскан.

Ажылынын бүдүгүрү, эки шы-нары дээш чарыш кижилерин улам сорук кирип турар. Сеп-телгеде Т. Калгажык, Т. Ирмажп, Я. Анай-оол мынча мергежил-дик механизаторлар, Х. Дамбаа, М. Доруй-оол мынча мергежил-дарганнар кой. О. НЕНДЕН.

Тараажыларда

Усть-лабинчилерин үнелиг өгөлдөшкүндө деткившан, Улуг-Хемин «Чолураа» колхозтун тараажылары бо чылдын тараа культураларынын шөлдүн 3400 гектар чедир калбарырын хүл-ээлгени. Олар күрүнеге муңкан эвөөс авес тонаа эки шынарыг тарааны белеткээр, 650 гектар кукурузанын гектар бүрүздүн 300 центнер ногаан массаны ө-стүрүп амыр.

Бо хүнерде чыксы хову ажы-лынга белеткел организастыг чо-руп турар. Тракторлар септел-гени бөлүк механизаторлар «Сель-хозтехника» Шыгаан-Арыг салбырында, а кожудда машина-ларын септелгенин колхоз те-вүдө чоруду турар. Уреани чет-чар, оон арылаашкыны барык доозулган. Амы үдө шөлчө че-мишчилде сөөртүлгени идиин тууук. Н. СУНДУЙ-ООЛ.

Удавас доозар

Дөдө ажыла-агы машиналарын бүдүрүчүлүг болгаш камыг башкарып билер кадрларын чу-гула негетиптир турарын ханды-рар сорулга-биле «Элегес» сов-хоз үш ай хуузалыг курс орга-низастан. Бо хүнерде өөредил-ге үргүлчүлүк турар.

Сөөктүн кол инженерин В. Станкиндин башкалуу турары ол курста 25 амыл механизатор-лар, оон иштинде 4 кыстар өө-редилге программанын чөбүкү үдө доозар. Т. ОЧУР-ООЛ.

Республикада тракторлар септелгени

(1963 чылдын февраль 20-ге чедир мелээ, квартал планынга удур хуу-биле)

Районнар	Септелгенин тракторларнын хуузу
Танды эргелели	75,1
Каш-Хем	100,0
Бин-Хем	82,6
Танды	68,3
Току	26,7
Тес-Хем эргелели	80,0
Тес-Хем	92,0
Өвүр	44,0
Чөөн-Хемчин эргелели	64,7
Чөөн-Хемчик	82,6
Барыш-Хемчик	62,2
Улуг-Хем	55,1
Оон иштинде совхозтар:	
«Тес-Хем»	153,8
«Көк-Тей»	94,7
«Тээли»	89,3
Дуржулга станциясы	84,1
«Өөк»	80,7
«Чыраа-Бажы»	80,6
«Элегес»	76,2
«Суклак»	73,3
«Мекегей»	64,4
«Улуг-Хая»	64,1
«Найрал»	62,9
«Тыва»	62,1
«Бардык»	53,2
«Шекпир»	51,4
«Тиледеге»	48,6
«УТКА 25 чылы»	47,4

Республиканын амыл-агылар тракторлар септелгенин нитижи-биле 71,3 хуу, оон иштинде колхозтар 77,3 хуу, совхозтар—67,3 хуу кү-сеткен.

МАЛЧЫННАРДА АЖЫЛ-ИШ Малчыннар—коммунистер

Хураганнарны бүрүн камгалап өстүрер дээш демисел

Коммунисттик партиянын болгаш совет чыраактыг малчыннар дугайында хүн-бүрү сагыш салымшыкынын ачымында тыва малчыннарнын амдыралы ам үдөшкүндө чар-чакыны өскөргөндө.

Революция мурунда кадарчы деп сөстү багай сөс деп көөр чораян. Сүүн дуулакаш деп феодалдын ма-дын хавырып, вакыш пахтап, анза ырдаяп, хөкөйлөп берип чораян 70 харлыг коммунист. Ондар Хунаан мынчаар сактып чутгалган орап:

«Сүүн дуулакаш деп феодал идегет шаанда болуңа бичинде эл-чок Кайдал көргүскөн адым кижилерге хамаарыштыр.

— Дүржөк куугунуру туулу эл-келер, сымла шапкып, хой калар-ды чүе! Идилер чораян. Мынчаар дээш амыл кижилерге «хой кадарар» деп сөс аар-берге шиптик турган. Ам бо үдө хой кадарчымы деп сөс уткамы-биле өскөргөндө.

Малчыннарнын ажылынын хүндүлүг, харымсалгалыг хүлээлге апарган-дыр. Малчыннарнын ажылынын партия, чон хүндүлүк турар-дыр.

Шынап-ла ол-дээш амы, амы үдө «Сүт-Хөл» совхозтун Киров сал-бырында нитижиин мал ажылында 18 коммунистери быжылган. Оларын иштинде бот-оруга-чар-ылгалыг хойжу бригадаларда 12 коммунистери быжылган.

Салбырын 8 муу ажыг хой ма-лын үш бот-оруга-чарылгалыг хой-жу бригадалар кылдыр тургускан. №1 хойжу бригада (бригадир ком-мунист И. Эрелчин) турлаа—Өлөн бажында 900 баш хой кирер каяа, чуртталга бажынары, бир чунар ба-жы, бир кудук ажыгаалда кирген. Ам төртүр 1000 баш хойга хой өрөлдиг удуз каяанын, дөрт аал-кыш чуртталга чуртталга бажыны-ны туулу өртүр кирген.

Амы үдө республикада малдын төлүн менди камгалап алырында чутула амыл чок болгаш ам амыл чөр болганда иңг-түлүк өгөлдөн.

Бо талазы-биле амыл салбыр-да багай эвес болуп турар. Бирги хойжу бригаданын коммунист С. Эртенянин кадарганы 352 баш хойдан 121 хой төрөш, оон 125 хураганын мен-ди камгалап алган. Ийнеткен дөрт хойларын оодарын база менди дооруткунган алган. Эске коюлгандын шурту 241 хой төрөн, 241 хура-ган менди алдыган. Алдын Кызыл-Тайгада ийги бригадалар (брига-дир коммунист К. Көкү-оол) 195 төрөн хойдан 195 хураганын, Устүү Кызыл-Тайгада үшкү бри-гада (бригадир коммунист М. Сер-рөөл) төрөн 356 хойдан 356 ху-раганын камгалап алган.

Устүү-Иштинде болгаш Хүүр-китин оодарында салбырын 3906 баш өшкү малын (бригадир коммунист М. Чадала) азын каш коданнада үкелден кыштагалган. Кадарчылар 100 башка онааштыр

100 аяны камгалап алыр деп бел-диктен хүлээлгени алганар. Оон иштинде Хүүрентиге М. Белек-оолдун коданнадан төрөн 145 өшкүден 145 аяны менди алган.

Хой болгаш өшкүндө оодлашык-ны салбыра кидин түлүктөр турар. Салбырын өргөкчюм М. Досун-оол, парторг О. Лопсан, практикант зоотехник О. Чимит, мал эмки-лери М. Анай-оол, О. Кашык-оол олар кадарчыларга үргүлчү барып, оларга болдунар-ла бүтү дууаны че-дирип турарлар.

Чоокта чаа болуп өрткөн агита-торлар хураалыга агитаторларнын кичөөнгейин малдын чаш төлүн кам-галап алгырыче угандырган. Ол мынча чамдык мурнакчы кадарчы-ларнын арта-дуржулгазын непер-дир деп дугуржуп алган.

Оон бир чикээ болза, бистин ка-дарчыларымыс малды боттары эмнеп билер мергежилди чедип ап турары ол болур.

№1 хойжу бригаданын бригадир И. Эрелчин боду мал эмнеп билер турган болза, ам ол бригаданын кежиугеири барык шунту малга эмерини берип билер апарганнар.

Ур чылдарда кадарчылар делген М. Быстан-оол чаш малдын азыр-ларынга удуз өмөлдөг араларын эки билер.

Ол мынча агитаторларнын кичөөнгейин кадарчылар өртүзүгга агитация ажылы күштелдирер, чаа содуу, сеткүлдери дүргөн чедирип, делция, беседаларын кылмырче уг-ландырган.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш чер-чер Советтеринге болур со-гулда хүн — март 3-ке малчын-нарнын бөлөк кылдыр малдын чаш төлүн менди, бүрүн камгалап алыр хүлээлгени малчыннар ботта-рынга алганнар.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш чер-чер Советтеринге болур со-гулда хүн — март 3-ке малчын-нарнын бөлөк кылдыр малдын чаш төлүн менди, бүрүн камгалап алыр хүлээлгени малчыннар ботта-рынга алганнар.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш чер-чер Советтеринге болур со-гулда хүн — март 3-ке малчын-нарнын бөлөк кылдыр малдын чаш төлүн менди, бүрүн камгалап алыр хүлээлгени малчыннар ботта-рынга алганнар.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш чер-чер Советтеринге болур со-гулда хүн — март 3-ке малчын-нарнын бөлөк кылдыр малдын чаш төлүн менди, бүрүн камгалап алыр хүлээлгени малчыннар ботта-рынга алганнар.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш чер-чер Советтеринге болур со-гулда хүн — март 3-ке малчын-нарнын бөлөк кылдыр малдын чаш төлүн менди, бүрүн камгалап алыр хүлээлгени малчыннар ботта-рынга алганнар.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш чер-чер Советтеринге болур со-гулда хүн — март 3-ке малчын-нарнын бөлөк кылдыр малдын чаш төлүн менди, бүрүн камгалап алыр хүлээлгени малчыннар ботта-рынга алганнар.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш чер-чер Советтеринге болур со-гулда хүн — март 3-ке малчын-нарнын бөлөк кылдыр малдын чаш төлүн менди, бүрүн камгалап алыр хүлээлгени малчыннар ботта-рынга алганнар.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш чер-чер Советтеринге болур со-гулда хүн — март 3-ке малчын-нарнын бөлөк кылдыр малдын чаш төлүн менди, бүрүн камгалап алыр хүлээлгени малчыннар ботта-рынга алганнар.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш чер-чер Советтеринге болур со-гулда хүн — март 3-ке малчын-нарнын бөлөк кылдыр малдын чаш төлүн менди, бүрүн камгалап алыр хүлээлгени малчыннар ботта-рынга алганнар.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш чер-чер Советтеринге болур со-гулда хүн — март 3-ке малчын-нарнын бөлөк кылдыр малдын чаш төлүн менди, бүрүн камгалап алыр хүлээлгени малчыннар ботта-рынга алганнар.

Допчузу-биле

«Найрал» совхозтун Аргалыктыг девискөөринде харнын ул-гатканынга холбештыр Бара-Тал салбырында мынча кыштагаларже мал чөмү сөөртүп улам калбарып турар. Коммунист Суктер удурунган, 20 шапактыг аыт быжылган звенону немей органи-застан. Сиген сөөртүлгенинде 4 автомашинаны, хар дамбыла-рынга 1 тракторну быжылган.

«Улуг-Хая» совхозтун Арыг-Бажы салбырынын шөөр малы мас-салыг болду турар. Чикээ, К. Самданым коданнадан 140, Д. Шангыш-оолдундан—150, Х. Дадар-оолдундан — 200 хой төрөн. Сигенин, мынаныг хоолдууг чөмөри дүктөл чок хандыр-бышкан, ажаалдаже кичөөнгей салып турарында мал хур, оон чаш төлү менди алдынын турар.

Каш-Хем районда «Совет Тыва» колхозтун трактористи Самбуу Даваа, чамдыкта сарат сигени олар алкан, кыштагаларже үшүтөр, бирде кур оодарын харын-даа дайлашкан тургузаар. Оон сөөлгү үдө кыштагаларже сөөрткен сигени 30 тонна чедип турар.

Сүт-Асы оон бир чыл школазынын үстүкү класстар өөреник-чилери «Сүт-Хөл» совхозтун Алдан-Мадыр салбырынын чамдык малчыннарнын шөккө алган. Бөлүк өөреникчилер Оргу-Шөл брига-дазынга барып, 235 чаш хураганын доорукту азырашкан. Малчын-нарга дуулаар амыл үргүчүлүк турар.

«Найрал» совхозтун Булуз-Тек-рек салбырында сүт-баран фер-мазын саанчылары коммунист Хо-валым Шожкуновна Артын болгаш Долчанмаа Семеновна Норжулмаа олар ферманын эң хоочун саанчы-лары. Оларын кайымы-даа фермага оон амыл чылдарын дургуунда үзүктөлүшкөн чөккө, ак-сөөткандиг ажилдап келген. Ховалым Шожку-новна бо амыл 60, а Долчанмаа Се-меновна—55 харлаан. Боттарынын намын угалды берсе-дээ, хоочун саанчылар аныктарган тулак чөк-кө ажилдап, байлак дуржулгазын оларга күзөлдүн-биле дамчытып, өртөтүп сумелерин берип турар.

СЭП ТК-нын март болгаш ноябрь Пленумдарынын төгүлүг шиптир-лерин амдыралга ботандырар дээш бүтү удузтун демиселден боттарын үзүчү киришкан, ферманын хоочун саанчылары чеди чылдын дөрткү чылдында шудугу ажылаан-нар. Чикээ, саанчы Х. Артын өр-төк чылын бодуна быжылган 18 инектеринде нитижи-биле 29 тон-на 650 кг. а. Д. Норжулмаа оон сес инектерден 31 тонна сүтү саап алган.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш амыл чоннар депутаттары-нын чер-чер Советтеринге согула-ларыг хүнеринде ферманын удуз намын хоочун саанчылары үзүк белиг бүдүрүчүлүг болгаш сорук киришининги ажилдап турар. Хо-валым Шожкуновна баштай оодла-рында инектерден январь болгаш фев-ральда ий тонна сүтү, а Долча-маа Семеновна — үш тоннаны саап алган. Чеди чылдын бешки чылдында инек бүрүздүн Д. Норжулмаа 1300 кг. Х. Артын — 1200 кг сүтү саап алдыр хүлээлген.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш амыл чоннар депутаттары-нын чер-чер Советтеринге согула-ларыг хүнеринде ферманын удуз намын хоочун саанчылары үзүк белиг бүдүрүчүлүг болгаш сорук киришининги ажилдап турар. Хо-валым Шожкуновна баштай оодла-рында инектерден январь болгаш фев-ральда ий тонна сүтү, а Долча-маа Семеновна — үш тоннаны саап алган. Чеди чылдын бешки чылдында инек бүрүздүн Д. Норжулмаа 1300 кг. Х. Артын — 1200 кг сүтү саап алдыр хүлээлген.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш амыл чоннар депутаттары-нын чер-чер Советтеринге согула-ларыг хүнеринде ферманын удуз намын хоочун саанчылары үзүк белиг бүдүрүчүлүг болгаш сорук киришининги ажилдап турар. Хо-валым Шожкуновна баштай оодла-рында инектерден январь болгаш фев-ральда ий тонна сүтү, а Долча-маа Семеновна — үш тоннаны саап алган. Чеди чылдын бешки чылдында инек бүрүздүн Д. Норжулмаа 1300 кг. Х. Артын — 1200 кг сүтү саап алдыр хүлээлген.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш амыл чоннар депутаттары-нын чер-чер Советтеринге согула-ларыг хүнеринде ферманын удуз намын хоочун саанчылары үзүк белиг бүдүрүчүлүг болгаш сорук киришининги ажилдап турар. Хо-валым Шожкуновна баштай оодла-рында инектерден январь болгаш фев-ральда ий тонна сүтү, а Долча-маа Семеновна — үш тоннаны саап алган. Чеди чылдын бешки чылдында инек бүрүздүн Д. Норжулмаа 1300 кг. Х. Артын — 1200 кг сүтү саап алдыр хүлээлген.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш амыл чоннар депутаттары-нын чер-чер Советтеринге согула-ларыг хүнеринде ферманын удуз намын хоочун саанчылары үзүк белиг бүдүрүчүлүг болгаш сорук киришининги ажилдап турар. Хо-валым Шожкуновна баштай оодла-рында инектерден январь болгаш фев-ральда ий тонна сүтү, а Долча-маа Семеновна — үш тоннаны саап алган. Чеди чылдын бешки чылдында инек бүрүздүн Д. Норжулмаа 1300 кг. Х. Артын — 1200 кг сүтү саап алдыр хүлээлген.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш амыл чоннар депутаттары-нын чер-чер Советтеринге согула-ларыг хүнеринде ферманын удуз намын хоочун саанчылары үзүк белиг бүдүрүчүлүг болгаш сорук киришининги ажилдап турар. Хо-валым Шожкуновна баштай оодла-рында инектерден январь болгаш фев-ральда ий тонна сүтү, а Долча-маа Семеновна — үш тоннаны саап алган. Чеди чылдын бешки чылдында инек бүрүздүн Д. Норжулмаа 1300 кг. Х. Артын — 1200 кг сүтү саап алдыр хүлээлген.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш амыл чоннар депутаттары-нын чер-чер Советтеринге согула-ларыг хүнеринде ферманын удуз намын хоочун саанчылары үзүк белиг бүдүрүчүлүг болгаш сорук киришининги ажилдап турар. Хо-валым Шожкуновна баштай оодла-рында инектерден январь болгаш фев-ральда ий тонна сүтү, а Долча-маа Семеновна — үш тоннаны саап алган. Чеди чылдын бешки чылдында инек бүрүздүн Д. Норжулмаа 1300 кг. Х. Артын — 1200 кг сүтү саап алдыр хүлээлген.

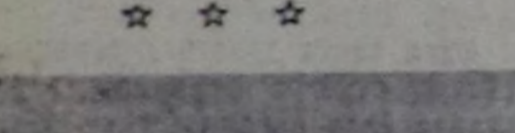
РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш амыл чоннар депутаттары-нын чер-чер Советтеринге согула-ларыг хүнеринде ферманын удуз намын хоочун саанчылары үзүк белиг бүдүрүчүлүг болгаш сорук киришининги ажилдап турар. Хо-валым Шожкуновна баштай оодла-рында инектерден январь болгаш фев-ральда ий тонна сүтү, а Долча-маа Семеновна — үш тоннаны саап алган. Чеди чылдын бешки чылдында инек бүрүздүн Д. Норжулмаа 1300 кг. Х. Артын — 1200 кг сүтү саап алдыр хүлээлген.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш амыл чоннар депутаттары-нын чер-чер Советтеринге согула-ларыг хүнеринде ферманын удуз намын хоочун саанчылары үзүк белиг бүдүрүчүлүг болгаш сорук киришининги ажилдап турар. Хо-валым Шожкуновна баштай оодла-рында инектерден январь болгаш фев-ральда ий тонна сүтү, а Долча-маа Семеновна — үш тоннаны саап алган. Чеди чылдын бешки чылдында инек бүрүздүн Д. Норжулмаа 1300 кг. Х. Артын — 1200 кг сүтү саап алдыр хүлээлген.

РСФСР-нин Дээди Советинге бол-гаш амыл чоннар депутаттары-нын чер-чер Советтеринге согула-ларыг хүнеринде ферманын удуз намын хоочун саанчылары үзүк белиг бүдүрүчүлүг болгаш сорук киришининги ажилдап турар. Хо-валым Шожкуновна баштай оодла-рында инектерден январь болгаш фев-ральда ий тонна сүтү, а Долча-маа Семеновна — үш тоннаны саап алган. Чеди чылдын бешки чылдында инек бүрүздүн Д. Норжулмаа 1300 кг. Х. Артын — 1200 кг сүтү саап алдыр хүлээлген.

Механизатор болур

«Найрал» совхозта механизаторлар куруууну өөредилгези чеди-шининин үргүлчүлүк турар. Совхозтун шунту салбырларында мында 26 кича өөренип турар, оон иштинде хөдөжөннөр база бар.

Танды районда «Революциянын чалбымы» колхоз-тун кукурузачылары бо чылдын гектар бүрүздүн куку-рузанын 300 центнер ногаан массаны алдырн хүлээ-лгени. Ол үнелиг культураны анда 400 гектарын тары-ыр. Ам кукуруза тарыыр шөлдөрдө чешиндилде дажы-лап турар. Ол ажылада чоодаачылар Ф. Петенс, Г. Со-бакан, А. Казакос чедимшиктелер. Часка чедир 8000 тонна өдөкти кукуруза шөлдүг төгөр. ЧУРУКТА: шөлгө төгөр өдөкти сөөртүп турарын. Фото Г. Сиротинин.

КОНФЕРЕНЦИЯ ЧУНУ КӨРГҮСКЕНИН

Чоокта чаа Барыш-Хемчи районда улус өөредилгезинин ажил-диктарынын профивел конференциясы болуп өрткөн. Конферен-цияны киржикчилери профивел райкомунун даргазы ш А. Даржаам-ынд өчтөт өлеткелди чутгалашкан-нар.

Районун школаларында профивел организациалары школаларын өөредилге-кижөөндөгө амыл амдыралыг камгалап турар. Мурнакчы башкаларын арта-дуржулгазын непер-дир деп дугуржуп алган.

Школа намыг уругларын өөредил-гези чаа турар талазы-биле месткомно уулу ажылы кылганнар. Амы үдө районун школаларында шунту 4350 өөреникчилер өөренип турар.

Районун школаларында мурнак-чы башкаларын саны улам жөуп турар. Эштер С. Хорбин, Н. Раска-зова, Домбачева, К. Дегидина, Ша-талова, М. Арандя, Т. Сарылар, Колесникова, Н. Донгак, Шпрингиз болгаш оон-дээ өскелер районун улус өөредилгезинин чоргалдарын мурнакчылары болуп турарлар.

Профивелдин райком башка-ларын кадыкшыкта дымтаналга-зын чүгөр организастан турар-дээ, амыл өмөдүн, курорттарга баар башкаларга путевкаларын өй-шө-лө-дө тып бээринге дуулашпайн кел-ген.

Чамдык совхозтарын, колхозтар-нын ууругуучулары, школалар ди-ректорлары, месткомнар даргалары көдө башкы кадрларын амдырал-бы чуртталгазын хандырылганын багай кичөөнгей салып турарын кон-ференцияны киржикчилери чеди-биле шүтүмүздүн. Чикээ, Дон-Терезин, Аксы-Барлык, Бай-Тал шко-лаларынын башкалары болгаш мында амыл чоннары хөдө-биле хандырып турар. Ичанган баш-кылар аргакоткун кырындан сүт, ас, далган дөн чутула продуктулар-ын 15—20 км черге чоруп, район төвүндө сактап ап турарлар. Эргил-Барлык, Кызыл-Мажалык, Дон-Терезин школаларын директорлары Чыргал, Влэй, Эрес-оол башкылар-

Ирак демократтарны камгалаар дээш

БЕРЛИН. Демократтыг Херзаженерин Делегэ Федерациязынын секретариаты КНО-нун чингине секретариаты телеграмма чорудул, Иракта демократтыг куштерге удуур массалыг дерзим үүлгедиглер-биле холбаштыр киленээшкенин 200 миллион херзаженерин мурундан илгерилеп, Иракта террорунун чалгынын соксадыр, хоругааттыгыннарны хостаар болгаш КНО-нун чарлааны кижиин эргелеринин декларацияын хүндүлөп көөр талазы-биле хемчеглерни КНО алган турарын ол телеграммда негеп турар.

РИМ. Италиянын Коммунисттиг партиязынын секретариаты меделеп парлап үндүрүп, Ирактын коммунисттери болгаш бугу демократтары-биле эл-сеткил матыштырылганы ол меделеге илгерилээн. Иракта ханжыг үүлгедиглерге боттааруун киленээшкенин болгаш удуураанын бо хүннерде Италиянын коммунисттери, амылчы чачнары болгаш бугу демократтары илгерилээн деп меделеге чугаалап турар. Ол үүлгедиглерин чангыс эл-сеткилди бугу куш-биле база натап буруу шаар болгаш ирак патриоттар-биле эл-сеткилди матыштырар деп оланы Италиянын Коммунисттиг партиязынын секретариаты кыйгырган.

ДАМАСК. Тайбынын сирий талалачылары Ирактын тайбыс талалачыларынын Национал чөвүленин чингине секретариаты Азия Шерифти болгаш хоругааттыгын өскөдө демократтары хостаарын негизин телеграмманы Ирак Республиканын президентизинге болгаш премьер-министринге чоруткан.

Каврге митинг

БАИР. (СЭТА). Сирия-биле Египеттин каттышканын болгаш Каврганы Араб Республиканын тургустунганын беш чыл өнгө тургустунганын удуур митинг Каврге февраль 22-де болган. Чус мун кижи киркиччил митингине президент Гамаль Абдел Насер, а ол ышкаш Каврге байырлагла карьера-биле тускай чедип келген ирак төлөөлөрүн баштыгы, Ирактын премьер-министринин оралакчы болгаш даттыгы херектер министри Али Салех Саади чүе чугаалаан.

Ийи хире шахта үргүчүлөөн болуун чугаалап президент Насер 1958 чылда Сирияны болгаш Египетти каттышканын төөгүзүн, а

Кубага удуур калчаараашкын

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кубага удуур калчаараашкын улам өскүдөрү-биле Пентагон болза, Кубанын өрнөтөрүндө 60 миля ирак чөргө чоруп турган балык тулар америк катерге февраль 20-де Кубанын шериг самолёттары халдашканы кылган дээрин америк конгресске дынаткан.

Чугле чаа медонна манай турган «стена зарыг» кижиликтери Кубага удуур чугааларын Пентагонун өнчүк-чөгөөлгө диннадыг дон-доран болдурун. Даттыгы херектер талазы-биле сенат комиссиянын даргазынын күлөөлөгүн күтүдүш турар Спаркс «чөгөөлгө» дугайында

Бразилия удурланып турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Франция Бразилияны эриктенде балыктап турар болуун суднолары деткири кылдыр ол эриктенде шериг корабля чорутканы-биле холбаштыр Бразилия болуун шериг-далай флоуду дайныгы белен байдалга тургустан.

Кыска чечен чугаа

Бирги класска тыва дыл кичээни болган. Өреникчилерге «сонгуда хүнүгө» деп теманы совохтуз амгы удеги амыл-херектер-биле холбаштырып тургаш, тайылбырлады. Бажыңга онаалганы мыңчаар бердим: «Сонгуда хүнүгө» деп теманы мыңчар болгаш аянныг үн-биле көмчаш, уткаанын чугаалаар.

Читкен ном

школаже хадып-ла каан. Өреникчилер кичээл сонда школага чедип келдирер. Светлана бугуунун шил, ол ышкаш Чырык-оолдун саваар мыштары чок болган. А Бичини сумкаын алган чаа берген болган. «Ону Бичини-де алган боор» дилип, хой уруглар мыча дийшен.

Даргазында Бичинини ада-незип-биле сүмедешкен. Олар уруунун илди-мындыг чүвөлери ажылгал, «скасан» апарын билбес болду. Бичини школага башкылар айтырган — түндүк чок. Класстан өрөдиге херекселдери чидип турарлар.

Бичинге ному бергенинен бээр үш недөлд өрте берген. Оон ам-даа чаз ном салып алаанын билди турган мен. Эртегиниң 9 шапка 20 минута четпей турда, школага чедип келдим. Өреникчилер коридорда туттунуун алган ырлар ырдаан, ойнан турлар.

Бирги класска кирип келгеш, класстың арыг-шеверин хынап, өрөдиге херекселдери четчеледим. Парталарынын кырында «Төрөң чугаа» номнарын салгылап каан болду. Бичиниң партазынын чанынга келгеш, номуну өжөгөр, мытала-вайн ал алдым. Ону дежурный эскербин барган. Ичкан Көк-оол дежурный турган чүе. Бичини канцелярияже келдиргеш:

— Ном салып алды бе, Бичини? — деп айтырдым.

— Чок башкы — деп харыялады.

— Мээң номуну ам эккеп бер- дим.

Чван Хемчин районун «Большевик» колхозта көдзү клубтун бот-тыгынын уран чүүл болгумунун кириңчилери бемен хире кижи. Оларнын концерт программасы янзы-буру. Кеңселерде сууруну бугу булуңунарында колхозчулар чыгып изил, ыларын дыкнап, тандылары болгаш өскө-даа номерлери жаруп турарлар. ЧУРУНТА: анык ыраажылар комсомолчулар Е. Монгуш (солгай таланында) болгаш С. Нуулар тыва ырлар ырлап турлар. Уделгеде — А. Ондар. Фото В. Лутковту.

Вашингтонга чугаалажышкынын Бетанкур дооскан

ВАШИНГТОН. СЭТА-нын корреспонденти Г. Дореванковтун дамытып турары болза: АКШ-тын президентизи Кеннеди биле Венесуэлаын президентизи Бетанкурну аразыга ийи хүн үргүчүлөөн чугаалажышкынын февраль 21-де Вашингтонга доозулган. Бо чугаалажышкынын түндүгүндө Кеннеди биле Бетанкур олар Кубага хамарыштыр кандыг хемчегтер алып бодан турарын дындадыга айтпаан.

Америк күрүчелерини организациязын кежигүнери чурттарда туруп турар тургустуну «камгалаарын хандырар төлөө» ол организацияны бодуну эргейнде бар бүтү чеп-сеткери ажылгаарына ийи чазактар идеген турар» деп дындадыга айткан.

Парлааның национал клубунга чүе чугаалап тургаш, Бетанкур дындадыга мыталаан чүеээн сөгүтүрүстүгүн келген дээр байдалды президентилер база чугаалажып көргөн дээрин дындадыга демдегелен. Мыдык болза-даа бо айтырыгы «чугаалажып көргөн» түндүгүндө Кеннеди биле Бетанкур олар Кубага хамарыштыр кандыг хемчегтер алып бодан турарын дындадыга айтпаан.

Вашингтоннун сагыжы ханган

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-нын корреспонденти Н. Турнатеонун дамытып турары болза: Америк парлада коммунистерге болгаш өскө-даа депшигелги кижилерге удуур кара туразында массалыг аажылдык иледе үчүлдүгүзүшкү-биле бижни, Иракта болган эргилдегетик-сагыжынын ханганын чачырып турар.

Иракта эргилдени болганы-биле холбаштыр Вашингтонун албан кижилик база-ла амырап турар. Манай амыл өрөшүкүнү Лондон ышкаш, Вашингтон база анаа-ла илгерилейип турар, чүе дээрге, «Барын таланын экин эрттер өрүчүр чоруну чаа өзү-чүрүмү боой туштуптар магаг чок» деп «Ньюсуик» журнал демдегелен.

Мыдыг өрөшүкүнү чылааганынын дугайын ол-ла «Ньюсуик» журнал амыл-биле бижип турар. Бирөөдө, чаа өзү-чүрүм коммунистерге удуур террорун өсүдүш үндүргөн. «Өштүндө нотаан өскөдө барган алган солдаттар болгаш студенттер амылчы кварталдарын малгаш бажыңгыштарыже шүргүш кирип, ол бажыңгыштардан коммунистерни тудуп алпарып турар. Баш-ла хүнүгө дугузууда чүс-чүс коммунисттерин өлүргөн, муң-муң кижилерни кара бажыңгырже кириктиган, а өн өскөлөрүн өрөдиге черлеринде болгаш министрөөлөрдө үндүр савырған» деп «Ньюсуик» бижээн. Өрөшүкүнү ийги чылдаганы чүдөл дие, «Ньюсуик» бижээн-биле амырар, Ирактын чаа өзү-чүрүмү «Ирак петролеум компания» национализацияста-ла кыжанынты кошкарды болду» деп. Ирактын девискееринде турар америк-англи-француз-голланд компания — корреспондентиниң тамылары). Иракка боозлашкын аргылаан биле доран-ла чаа өзү-чүрүм нефтилин кирири моон-даа сонгаар үргүчүлөөр» дээрин Барыны талала бузурген деп «Ньюсуик» солун бижээн.

Парагайда террор

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Чокта чаа Парагайнын Гуарамара болгаш Ита деп көдө суурларына 20 тараачынарны тудуп хоруглаан деп парагай уду-биле эл-сеткил каттыштырылганын аргытын национал шимчөөшкени меделеген. Оларны кадыг-дошкуну-биле эттер-эриден, а өн даразында оларны политиктиг болгаш профивиледе үзөлдөлдөрүнүн талазы-биле туттуруп хоругдагырган өн-өн кижилер-биле кады Тукумба деп черде чедирип келген. Коозун-меге сонгулда болганынын сонда парагай чазак дегизин үүлгедиглерин күштедирген дээрин меделегеде чугаалап турар. Фебрисеги (оппозиция) партиянын удуруткучуларын бирөөн полковник Хара Торелани меделгени болза, Аусельс деп черде мени эттер-эриден турдулар. Ол полковник савыртыдын чоразынын 17 чыдарынын сөүлдиге ааргы төрөлгөне ужуражыны-биле анаа челе берген турган. Политиктиг хоругдагыганын албадал ладгерлеринде оурткан болгаш оларын эттер-эриден турарын Троче ба-за дынаткан.

Колхозтарнын баштаар черлеринге диннадыг

Көдө амыл-агыг культураларын эки-тура-биле камгаладынын керээлери Курстрахованиени инспекциялары-биле чарынар. Курстрахованиени чер тараа шуурганга, долуга, соокка, үерлээшкине болгаш өскө-даа чяргаар болур халалтарга алыскан таварылгада камгалаткан түңүн эгидип төлээр.

Колхозтарнын баштаар черлеринге, хамаатыларга!

Малды эки-тура-биле камгалдынын керээлери чарынар. Ааргыларын азы озал-ондактыг таварылгаларын болгаш түңүндө өлгөн малдын камгалаткан түңүн Курстрахованиени чер керээлери буугаар эгидип төлээр.

Чылгы малды, мыыстыгы бода малды, хой, өшкүнү, хаваннарны, иялери камгалдыр.

Керээлери чары-биле Курстрахованиени инспекциязынга келдир. Страховани агентилеринге барып азы оларны бажыңгыга келдирип болур.

Курстрахованиени Тыва АССР-де эргелели.

КУШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ ШКОЛАЧЫЛАРНЫ республика спартакиадазы

Спортка амыл чалымынын республика спартакиадазы Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай флотунун алдарыг 45 чыл болган оюн демдегелеп турган хуис республика наймысаламга эгелен. Спартакиада конкыге маинаарын талазы-биле урууларын болгаш оолдарын үе булуңун аймы-биле маргылаа-лардан эгелээн.

Ол хүн школачыларын алдиз уруулар бөлүү 1500 метр хемчээлге дош кырынга маргышкан. Көргүзүлөр талазы-биле онзалган кижи райондан келген школачылар: Чечек Эртине 4 мин. 13.8 секундда, Чечек Доржу 4 мин. 18 секундда болгаш Кымалдын школачы В. Горбунова 4 мин. 19.2 секундда эрткелээш, ол хемчээлди тилекчилери болгулаан. Конык талазы-биле бичи болгаш ортумак бөлүктүн уруулары база-ла чарышкан. Ол бөлүктөрдө дош багы болганында амыл-даа көсүк чедип килең чедип албай барган.

Спортуң бо хемчегинде ол хүн алдиз бөлүктүн оолдарынын чарыгы көрүкчүлөрдүн соугурагын чаалап алган. Ол оолдардан 3000 метр хемчээлге 18 кижи киришкен. Амык конкычилерни кижи бүрүзү бодуну команданың алдары дээш шимчөөшкени Райондардан келтирилген командалардан Барымыл Хемчиктин школачылары бо маргылаадаарга эки белеткедиг келген баштайгы хүнүгө түндөлдери көргүзү берген. Бо бөлүктүн тилекчилери үжөлдөн ол районун амык спортуучулары болган. Олар бо-дур: бирги черин ол хемчээлге 6 мин. 39.8 секундда эрткен Сарыг-оол Арбаан, ийги черин — 6 мин. 49.4 секундда эрткен Павел Ооржак, үшкүнү — 6 мин. 54.2 секундда эрткен сески класскы Ким-оол Ховалыг олар алгашкан.

Республиканың школачыларынын чаңчыл болган кышкы спартакиадазын амык хаакчылар чедип килген маргышкан. Баштайгы хуисе уруулар, оолдар 3, 5, 10 километрге кужун шенешкенер.

Хаак оруунга баштай урууларын 3 км чарыма болган. Бирээни бирээниге аштырбас дээш «кыз-тулук маргыш» үнгөн. Бо хемчээлге 30 школачы киришкен. Оларын аразында Танды районун чалык хаакчызы М. Кудрина шүгүп үнүп, 16 мин. 45 секундда магнап келген. Ийги черин 17 миң 20 секундда магнап келген К. Дуругекова (Улуг-Хем район) чедип алган.

А 5 километр чарышка 27 алдиз уруулар киришкен. Л. Петрушкани (Танды) ол хемчээлге кымга-даа аштырбай, 23 миң. 35 секундда магнап келгеш, бирги черге үнгөн. Улуг-Хем районун школачызы К. Широкова оон соон ызырты халык келген болгаш 28-ле секунда алдыккаш, ийги черге дүшкөн.

Беш километрге чарышкан оолдардан Би-Хемиян амык хаакчызы Н. Чалтыкыо бири черин ал, 21 миң. 37 секундда көргүзүлгө болган. Он километрге чарышка оолдардан 27 кижи киришкен. Манай М. Семис-оол (Барымыл-Хемчик) бири черин ал, ол хемчээлди 41 миң. 50 секундда ооздап келген Ө. Чымба (Тес-Хем) ийги черин элээш.

Баштайгы хүнүгө түндөлдө хаак маргылаадынын талазы-биле Танды районун школачыларын командазы дээр көргүзүлгө болуп, 4992 саны алганар.

Школачыларын спартакиадазын өскөсөөндө база үргүчүлдөөн. О. НАМЧЫЛАК, О. КӨВЕНМЕИ.

ЧУРУКТА: Павел Ооржак 3000 метриниң дистанциязында (мурунда).

Фото А. Содунамнын.

Школачылар маргылдаазы

Кызыл хоорайнын школачыларынын конкы талазы-биле маргылаады чокта чаа болган.

Баштайгы уадада маргылаадын ач бичин киришкенин бөлүү 300 метрге чарын үнгөн. Орта № 1 школанын өреникчизи Таян Гончарова бири черин ал, эки көргүзүлгө болган. № 11 школанын бичин конкычизи Вера Михайловская ийги черин элээш. Ола Кривенко (№ 9 школа) — үшкү черин алган.

Даразында бичи оолдарын бөлүү 500 метрге маргышкан. Доктар черге бир дугаарында № 1 школанын өреникчизи Сама Семенованы магнап келген. Оон сонда келгени № 6 школанын өреникчизи Е. Басаргина биле Ю. Горбунов олар оон көргүзүгө чедип шыдаааннар. Ичканган олар II—III черлерин үлешкен.

Манайжып үнер черде — ортумак бөлүктүн уруулары тургулапкан. Оларнын аразында 500 метр хемчээлге орукту № 11 школанын өреникчизи Света Чамарын э дээр көргүзүлгө эрткен. II—III черлерин Шур Шарев (№ 2 школа) биле Лида Квашина (№ 11 школа) олар үлешкен. Ол бөлүктүн оолдары бир километр хемчээлге чарышкан. Оларнын тилекчилери Кола Аза (№ 2 школа), Витя Железин (№ 6 школа) болгаш Гена Хаусов (№ 11 школа) олар болган.

Даразында болган алдиз урууларын 1000 метрге чарыгы солун болуп эрткен. Борта № 3 школдан Вера Горбунова 2 миң. 54.2 секундда магнап келгеш, бири черин бижымы-биле элээпкен. II—III черлерин анаа үлешкен — ол-ла школарын өреникчизи Ката Мурашко биле № 11 школанын өреникчизи Гала Чашукина оон мануга хире ооздап келгенер. 1500 метр хемчээлге алдиз оолдар кужун шенешкен. Анаа № 2 школдан Ю. Сарыглар, № 3 школдан В. Елкин болгаш № 11 школанын өреникчизи П. Оюн олар тилекчилер болган.

Команда талазы-биле: алдиз бөлүктөн — № 3 школа, бирги черин ал, горОНО-нун кубогуун элечкини болу берген. Ийги черин — № 2 школанын команданы, үшкүнү — № 11 школанын командазы чедип алгашкан.

Ортумак бөлүктөн бири черин алган № 11 школанын команданынга горОНО-нун кубогу тывыскан, а ийги-үшкү черлерин № 2 болгаш № 6 школаларнын командалары үлешкен. Маргылаадын эч биче киришкелдеринде бири черин алган № 1 школанын конкычители база-ла горОНО-нун кубогу чедип алган, а бо талазы-биле ийги-үшкү черлерин № 6 болгаш № 11 школаларнын өреникчилери элээшнер.

А. ДЕМЕНКОВ.

Республикага АГААР-ВОЙДУСТУВ байдалы

Бөгүн республикага бузуттыгылап каап турар хүн болур, хар шоолуг чабас. Хат кошкак, дагыз черлерге дыныг, дүбү болур, согу-барынын чүк угалымыншыкнын. Агаар-войдуштув температураны дагыз черлерге — 5—10, өн өскөлөгө — 20—25, а Кызылга — 20—22 градус соок.

Реактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРАЛГА ФЕВРАЛЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Зми, Гнат!» 9.40, 11.40, 1.40, 3.40, 5.40, 7.40, «Станиславский», «Намадалар ырлажып турлар», 9.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дош бажыңгыны» 7.15, «Именин» 3.15, 5.15, 9.15 шактарда.

«НАА-ХЕМ»: «Нурут рейс» (делген экраныг) 11.15, 1.15, 3.15, 7.15, «Поэда Чван чукке бар чор» 3.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Коб» операциязы 10.30, 1.30, «Ол чүгле өнм-баштан болган» 3.30, 9.30, «Бот кижиниң амыдыралы» 5.30, 7.30 шактарда.